

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (трети състав)

6 октомври 2015 година *

„Преюдициално запитване — Съдебно сътрудничество по граждански дела — Компетентност, признаване и изпълнение на съдебни решения по брачни дела и по дела, свързани с родителска отговорност — Регламент (ЕО) №2201/2003 — Член 1, параграф 1, буква б) —

Материален обхват — Договор за делба на наследство между преживелия съпруг и ненавършилите пълнолетие деца, представлявани от особен представител — Квалифициране —

Необходимост от одобряване на такъв договор от съда — Мярка, свързана с родителската отговорност или мярка, свързана с наследяването“

По дело C-404/14,

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Nejvyšší soud (Върховен съд, Чешка република) с акт от 25 юни 2014 г., постъпило в Съда на 25 август 2014 г., в производството, образувано по искане на

Marie Matoušková, съдебен комисар,

СЪДЪТ (трети състав),

състоящ се от: М. Plešič, председател на състава, А. Ó Caoimh, С. Toader (докладчик), Е. Jarašiūnas и С. G. Fernlund, съдии,

генерален адвокат: J. Kokott,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

- за чешкото правителство, от М. Smolek и J. Vlácil, в качеството на представители,
- за Европейската комисия, от М. Wilderspin и М. Thomannová-Körnerová, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание на 25 юни 2015 г.,

постанови настоящото

* Език на производството: чешки.

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 1, параграфи 1, буква б) и 3, буква е) от Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Съвета от 27 ноември 2003 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000 (ОВ L 338, стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 6, стр. 183).
- 2 Запитването е отправено в рамките на производство, образувано по искане на г-жа Matoušková, съдебен комисар, за установяване на компетентния съд, който следва да одобри договор за делба на наследство, сключен от особения представител на ненавършили пълнолетие деца за тяхна сметка.

Правна уредба

Правото на Съюза

Регламент № 2201/2003

- 3 Член 1 от този регламент гласи:

„1. Настоящият регламент се прилага, независимо от характера на съда или правораздавателния орган, по граждански дела, отнасящи се до:

[...]

- б) определяне, упражняване, делегиране, ограничаване или лишаване от родителската отговорност.

2. В делата по смисъла на параграф 1, буква б) може, по-специално, да се разглежда:

[...]

- б) настойничество, попечителство и други сходни институти;
- в) определянето и действието на всяко лице или орган, който отговаря за личността на детето или имуществото, представляващо или подпомагащо детето;

[...]

- д) мерки за закрила на детето, свързани с управлението, запазването и разпореждането с неговото имущество.

3. Настоящият регламент не се прилага за:

[...]

- е) доверителна собственост или наследяване;

[...]“.

4 Съгласно член 2 от този регламент:

„За целите на настоящия регламент:

[...]

7. терминът „родителска отговорност“ означава всички права и задължения, отнасящи се до лицето или имуществото на детето, които са предоставени на физическо или юридическо лице по силата на решение, на закона или по силата на споразумение, имащо еднакъв правен ефект. Терминът включва правото на упражняване на родителски права и правото на лични отношения с детето;

8. терминът „носител на родителска отговорност“ означава всяко лице, което отговаря за детето;

[...]“.

5 Озаглавеният „Обща компетентност“ член 8 от същия регламент предвижда в параграф 1:

„Съдилищата на държава членка са компетентни по делата, свързани с родителската отговорност за детето, ако детето има обичайно местопребиваване в тази държава членка по времето, когато съдът е сезиран“.

6 Член 12 от Регламент № 2201/2003 предвижда следното:

„1. Съдилищата на държавите членки, които са компетентни [...] по молбите за развод, законна раздяла и унищожаване на брака са компетентни по всички въпроси, които се отнасят до родителската отговорност, свързани с тази молба [...]“.

[...]

3. Съдилищата на държавите членки също са компетентни по отношение на родителската отговорност в производството, което е различно от това по смисъла на параграф 1, когато:

а) детето има основна връзка с тази държава членка и особено по силата на факта, че единият от носителите на родителската отговорност има обичайното си местопребиваване в тази държава членка, или че детето е гражданин на тази държава членка;

и

б) компетентността на съдилищата е била изрично или по друг недвусмислен начин приета от съпрузите или от носителите на родителска отговорност, към момента на сезирането на съда и е във висш интерес на детето“.

Регламент (ЕС) № 650/2012

- 7 Съображение 9 от Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство (ОВ L 201, стр. 107) гласи следното:

„Приложното поле на настоящия регламент следва да обхване всички гражданскоправни аспекти на наследяването на имуществото на починало лице, а именно всички форми на прехвърляне на активи, права и задължения в случай на смърт, било то доброволно прехвърляне по силата на разпореждане с имущество в случай на смърт или прехвърляне по силата на наследяване при липса на завещание“.

- 8 Съгласно член 1, параграф 2, букви а) и б) от този регламент:

„От приложното поле на настоящия регламент са изключени:

- а) правното положение на физическите лица, както и семейните отношения и отношенията, които съгласно приложимото към тях право имат сходни последици;
- б) дееспособността на физическите лица, без да се засягат член 23, параграф 2, буква в) и член 26;

[...]“.

- 9 Член 23 от този регламент предвижда:

„1. Правото, определено съгласно член 21 или 22 [от същия регламент], урежда наследяването като цяло.

2. Това право урежда по-специално:

[...]

- в) способността за наследяване;

[...]“.

- 10 Озаглавеният „Материалноправна действителност на разпорежданията с имущество в случай на смърт“ член 26 от този регламент, гласи:

„1. За целите на членове 24 и 25 следните елементи имат отношение към материалноправната действителност:

- а) способността на лицето, направило разпореждането с имущество в случай на смърт, да направи такова разпореждане;

[...]“.

- 11 Тъй като този регламент, съгласно член 84 от него, се прилага от 17 август 2015 г., той не е приложим *ratione temporis* към спора в главното производство.

Чешкото право

- 12 Член 179 от Гражданския процесуален кодекс, в приложимата му към фактите в главното производство редакция, гласи:
- „Ако за действителността на правно действие, извършено за сметка на ненавършило пълнолетие лице, е необходимо одобрение от съд, съдът го одобрява, ако това е в интерес на ненавършилото пълнолетие лице“.
- 13 Съгласно член 28 от Гражданския кодекс, в сила до 31 декември 2013 г., законният представител извършва от името на детето всички действия на управление на неговото имущество. Независимо от това, за всички правни действия, свързани с разпореждане с това имущество, които не представляват действия на обикновено управление, той трябва да получи одобрението на компетентния съд.
- 14 Съгласно член 36, параграф 1 от Закон № 94/1963 относно семейството, в сила до 31 декември 2013 г., „родителите представляват детето при извършването на правните действия, за които то не притежава пълна дееспособност“.
- 15 В съответствие с член 37, параграф 1 от този закон никой от родителите не може да представлява детето си, ако правните действия се отнасят до дела, по които би могъл да възникне конфликт на интереси между родителите и детето или между децата на едни и същи родители.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

- 16 С разпореждане от 27 април 2010 г. Městský soud v Brně (Окръжен съд, Бърно) образува производство във връзка с наследството на г-жа Martinus, починала на 8 май 2009 г. в Нидерландия. На г-жа Matoušková, нотариус, в качеството ѝ на съдебен комисар е възложено да извърши необходимите действия в производството във връзка с наследството. Тя установява, че починалата е била чешка гражданка, с местожителство към датата на смъртта ѝ в Бърно (Чешка република). Съпругът ѝ и двете им ненавършили пълнолетие деца (наричани по-нататък „наследниците“) живеели в Нидерландия.
- 17 За да се предотврати евентуален конфликт на интереси между наследниците, в съответствие с чешкото законодателство Městský soud v Brně (Окръжен съд, Бърно) назначава особен представител, който да представлява интересите на ненавършилите пълнолетие деца. Участниците в производството заявяват, че в Нидерландия няма образувано производство във връзка с наследството.
- 18 На 14 юли 2011 г. наследниците сключват договор за делба на наследството. С решение от 10 август 2011 г. Městský soud v Brně (Окръжен съд, Бърно) определя пазарната стойност на имуществото на починалата, размера на задълженията и нетната стойност на наследството.
- 19 На 2 август 2012 г. в рамките на нотариалното производство във връзка с наследството преживелият съпруг изтъква нов факт, а именно че към датата на смъртта си починалата всъщност е била с местожителство в Нидерландия и в Чешката република е имала само регистриран постоянен адрес, който не е отговарял на действителното положение. Освен това той посочва, че в Нидерландия вече е образувано производство във връзка с наследството, и представя удостоверение в този смисъл, издадено на 14 март 2011 г.

- 20 Договорът за делба на наследство е представен от г-жа Matoušková пред съда по настойничеството и попечителството, тъй като две от страните по договора са ненавършили пълнолетие деца.
- 21 Съдът по настойничеството и попечителството връща преписката на г-жа Matoušková, без да разглежда искането по същество, с мотива че ненавършилите пълнолетие деца пребивават отдавна извън Чешката република, посочвайки, че не може да приеме, че е некомпетентен, нито може да препрати делото на Nejvyšší soud (Върховен съд) за определяне на териториално компетентния съд.
- 22 При тези обстоятелства, на 10 юли 2013 г. г-жа Matoušková се обръща направо към Nejvyšší soud (Върховен съд) с искане той да определи териториално компетентния съд, който следва да одобри разглеждания в главното производство договор за делба на наследство.
- 23 Този съд приема, че е необходимо тълкуване от Съда на Регламент № 2201/2003 относно това дали въпросното одобрение е мярка, целяща защита на интересите на ненавършилите пълнолетие деца и попадаща в приложното поле на този регламент. Все пак тази мярка, приета в рамките на производство във връзка с наследството, би могло също така да бъде квалифицирана и като мярка, свързана с наследяването, и като такава да бъде изключена от приложното поле на този регламент, съгласно член 1, параграф 3, буква е) от него.
- 24 При тези обстоятелства Nejvyšší soud (Върховен съд) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Когато [особен] представител на [ненавършило пълнолетие] лице сключи от негово име [договор] за делба на наследство, която, за да бъде валидна, трябва да бъде одобрена от съд, каква мярка е това решение на съда — по член 1, параграф 1, буква б) или по член 1, параграф 3, буква е) от Регламент (ЕО) № 2201/2003 [...]?”.

По преюдициалния въпрос

- 25 От представената пред Съда преписка е видно, че сключеният между наследниците договор не е договор върху неоткрито наследство, а представлява договор за делба на вече открито наследство.
- 26 Поради това следва да се счита, че с въпроса си запитващата юрисдикция пита по същество дали Регламент № 2201/2003 трябва да се тълкува в смисъл, че одобряването на договора за делба на наследство, сключен от особен представител за сметка на ненавършили пълнолетие деца, представлява мярка, свързана с упражняването на родителската отговорност по смисъла на член 1, параграф 1, буква б) от този регламент, попадаща следователно в приложното поле на последния, или това производство представлява мярка, свързана с наследяването по смисъла на член 1, параграф 3, буква е) от посочения регламент, изключена от приложното му поле.
- 27 От представената пред Съда преписка е видно, че по делото в главното производство г-жа Matoušková, в качеството си на съдебен комисар, е поискала образуване на производство за одобряване на договора за делба на наследство пред съда по настойничеството и попечителството, поради факта че този договор е бил сключен от особения представител от името на ненавършилите пълнолетие деца, които имат ограничена дееспособност и които, в приложение на разпоредбите от чешкото право, могат да извършват единствено правни действия, съобразени с тяхната интелектуална и психическа зрялост, съответстваща на възрастта им. Останалите правни действия се извършват, за сметка на ненавършилите пълнолетие деца, от законните им представители.

- 28 Така, одобряването на договора за делба на наследство е мярка, предприета с оглед на дееспособността на ненавършилото пълнолетие лице, която цели да защити висшия интерес на детето и която се изисква по силата на чешкото право за правните действия, свързани с управлението на имуществото, които не представляват действия на обикновено управление.
- 29 Тази мярка се отнася пряко до дееспособността на физическото лице (вж. по аналогия решение *Schneider*, C-386/12, EU:C:2013:633, т. 26) и се вписва, поради естеството си, в рамките на действие, чиято цел е да отговори на нуждата от защита и съдействие на ненавършилите пълнолетие деца.
- 30 Всъщност, както генералният адвокат отбелязва в точка 41 от заключението си, дееспособността и свързаните с нея въпроси за представителството трябва да се преценяват по отделни критерии, а не като несамостоятелни предварителни въпроси, свързани със съответните правни сделки. Поради това следва да се приеме, че назначаването на особен представител на ненавършилите пълнолетие деца и контролът върху упражняването на неговата дейност са толкова тясно свързани, че не би било подходящо да се прилагат различни правила относно компетентността, които биха варирали в зависимост от естеството на съответното правно действие.
- 31 В резултат на това фактът, че разглежданото в главното производство одобрение е било поискано в рамките на производство във връзка с наследството, не може да се счита за определящ, така че да се приеме, че тази мярка се отнася към наследственото право. Необходимостта да се получи одобрение от съда по настойничеството и попечителството, е пряка последица от състоянието и дееспособността на ненавършилите пълнолетие деца и представлява мярка за защита на детето, свързана с управлението, запазването или разпореждането с неговото имущество в рамките на упражняването на родителската власт по смисъла на член 1, параграфи 1, буква б) и 2, буква д) от Регламент № 2201/2003.
- 32 Това тълкуване се подкрепя от доклада на г-н Lagarde относно Хагската конвенция от 1996 г. относно компетентността, приложимото право, признаването, изпълнението и сътрудничеството във връзка с родителската отговорност и мерките за закрила на децата, материалният обхват на която съвпада в областта за родителската отговорност с този на Регламент № 2201/2003. Като излага, че наследяването трябва по принцип да бъде изключено от тази конвенция, докладът същевременно подчертава, че макар правната уредба на правото на наследяване да предвижда участието на законния представител на детето наследник, този представител трябва да бъде назначен в приложение на правилата на посочената конвенция, тъй като този случай попада в обхвата на родителската отговорност.
- 33 Това тълкуване е потвърдено и от Регламент № 650/2012, неприложим *ratione temporis* по делото в главното производство, който е бил приет с цел да уреди, в съответствие със съображение 9 от него, всички гражданскоправни аспекти на наследяването на имуществото на починало лице и чийто член 1, параграф 2, буква б) изключва от приложното му поле дееспособността на физическите лица. Този регламент всъщност урежда единствено аспектите, свързани конкретно със способността за наследяване по смисъла на член 23, параграф 2, буква в) от този регламент, както и със способността на лицето, направило разпореждането с имущество в случай на смърт, да направи такова разпореждане, в съответствие с член 26, параграф 1, буква а) от посочения регламент.
- 34 Още повече, това тълкуване относно приложното поле на Регламент № 2201/2003 и Регламент № 650/2012 е в съответствие с практиката на Съда, която цели да се избегне всяко припокриване между правилата, които тези текстове установяват, и всяка празнота в правото (вж. по аналогия решение *Nickel & Goeldner Spedition*, C-157/13, EU:C:2014:2145, т. 21 и цитираната съдебна практика).

- 35 В случая от акта за преюдициално запитване е видно, че Nejvyšší soud (Върховен съд) си е поставил и въпроса дали висшият интерес на детето не би бил накърнен от разделянето на процеса по вземане на решение в материята на наследяването между две различни държави членки, от една страна — тази, в която е образувано производството във връзка с наследството, и от друга — тази по обичайното местопребиваване на детето, предвидено в член 8, параграф 1 от Регламент № 2201/2003.
- 36 В това отношение следва да се отбележи, че съгласно член 12, параграф 3 от Регламент № 2201/2003 съдилищата на държавите членки са компетентни също и по отношение на родителската отговорност в производството, което е различно от това по смисъла на параграф 1, когато, от една страна, детето има основна връзка с тази държава членка и особено по силата на факта, че единият от носителите на родителската отговорност има обичайното си местопребиваване в тази държава членка или че детето е гражданин на тази държава членка, и от друга страна, тяхната компетентност е била изрично или по друг недвусмислен начин приета от всички участници в производството към момента на сезирането на съда и тази компетентност е във висш интерес на детето.
- 37 По делото в главното производство, както изтъква Европейската комисия, член 12, параграф 3 от Регламент № 2201/2003 може да обоснове компетентността на сезираната юрисдикция в материята на наследяването да одобри договора за делба на наследство, дори и тя да не е юрисдикцията по обичайното местопребиваване на детето, доколкото горепосочените условия са изпълнени.
- 38 С оглед на предходните съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че Регламент № 2201/2003 трябва да се тълкува в смисъл, че одобряването на договор за делба на наследство, сключен от особения представител на ненавършили пълнолетие деца за тяхна сметка, представлява мярка, свързана с упражняването на родителската отговорност по смисъла на член 1, параграф 1, буква б) от този регламент, и следователно попада в приложното му поле, а не мярка, свързана с наследяването по смисъла на член 1, параграф 3, буква е) от посочения регламент, която е изключена от приложното му поле.

По съдебните разноски

- 39 С оглед на обстоятелството, че за страните в главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (трети състав) реши:

Регламент (ЕО) № 2201/2003 на Съвета от 27 ноември 2003 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по брачни дела и делата, свързани с родителската отговорност, с който се отменя Регламент (ЕО) № 1347/2000, трябва да се тълкува в смисъл, че одобряването на договор за делба на наследство, сключен от особения представител на ненавършили пълнолетие деца за тяхна сметка, представлява мярка, свързана с упражняването на родителската отговорност по смисъла на член 1, параграф 1, буква б) от този регламент, и следователно попада в приложното му поле, а не мярка, свързана с наследяването по смисъла на член 1, параграф 3, буква е) от посочения регламент, която е изключена от приложното му поле.

Подписи